

Prof. dr hab. Jan Holeksa
Wydział Biologii UAM
ul. Uniwersytetu Poznańskiego 6
61-614 Poznań

Opinia
na temat osiągnięcia naukowego, pozostałego dorobku naukowego i aktywności naukowej oraz działalności organizacyjnej, dydaktycznej i popularyzatorskiej w postępowaniu habilitacyjnym dr inż. Ewy Referowskiej-Chodak

Niniejsza opinia została wykonana zgodnie z zapisami Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 r. Nr 65, poz. 595 z późn. zm.) oraz zgodnie z kryteriami zawartymi w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. z 2011 r. Nr 196, poz. 1165).

Opinia została przygotowana na podstawie materiałów otrzymanych w wersji elektronicznej, które obejmowały: (1) wniosek o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego w dziedzinie nauk rolniczych w dyscyplinie nauki leśne, (2) kwestionariusz osobowy, (3) kopię dyplomu doktorskiego, (4) autoreferat w języku polskim, w którym oprócz omówienia osiągnięcia naukowego zaprezentowano pozostały dorobek naukowy i zamieszczono informację o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych i popularyzujących naukę, (5) wykaz opublikowanych prac naukowych oraz informację o pozostałej aktywności naukowej i współpracy z otoczeniem społecznym i gospodarczym, (6) zestaw dokumentów potwierdzających osiągnięcia naukowe, dydaktyczne i organizacyjne, (7) zestaw 62 publikacji w formie plików pdf zawierający osiągnięcie habilitacyjne i pozostałe prace naukowe. Stwierdzam, że otrzymane materiały są wystarczające dla sformułowania opinii na temat osiągnięcia naukowego i pozostałego dorobku naukowego oraz aktywności naukowej, organizacyjnej, dydaktycznej i popularyzatorskiej Kandydatki do stopnia doktora habilitowanego.

Ocena osiągnięcia naukowego

Jako osiągnięcie naukowe dr Ewa Referowska-Chodak przedstawiła obszerną monografię naukową pt. *Ochrona przyrody w Lasach Państwowych – potrzeby i oczekiwania różnych grup społecznych oraz ich konsekwencje*, wydaną przez Wydawnictwo SGGW w 2020 roku. Kandydatka do stopnia doktora habilitowanego zajęła się w swoim dziele problemami występującymi na styku gospodarki leśnej i ochrony przyrody. U podstaw jej spojrzenia na ochronę przyrody lasów i gospodarkę leśną znajduje się założenie, że są one ze sobą silnie powiązane. Uznaje, że prowadzenie gospodarki leśnej rodzi następstwa dla ochrony przyrody, ale jednocześnie zauważa, że powiększanie obszaru lasów służących ochronie przyrody przynosi konsekwencje dla gospodarki leśnej. W związku z tym podstawowym założeniem sformułowane zostały dwa główne cele badawcze. Pierwszym była identyfikacja oczekiwań różnych grup społecznych (interesariuszy) w odniesieniu do ochrony przyrody w lasach administrowanych przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe. W powiązaniu z tymi oczekiwaniami sformułowane zostały konkretne propozycje objęcia różnymi formami ochrony wybranych obszarów i gatunków. Zestawienie tych propozycji umożliwiło

zrealizowanie drugiego celu, którym było rozpoznanie szerokiego wachlarza ich konsekwencji – od przyrodniczych, poprzez organizacyjne i społeczne, po finansowe.

Od kilkudziesięciu lat gospodarka leśna jest postrzegana jako ważna przyczyna złego stanu środowiska przyrodniczego lasów. Zjawisko to jest powszechne i jest obecne nie tylko w Polsce, ale także w całej Europie i na innych kontynentach. Licznym sporom nie zaradziły przemiany w gospodarowaniu lasami i rozwój tak zwanej wielofunkcyjnej gospodarki, która poza produkcją drewna uwzględnia też wielorakie funkcje ekosystemów leśnych i ochronę ich różnorodności biologicznej. Niewiele w społecznym odbiorze gospodarki leśnej w naszym kraju zmieniła ustawa o lasach z 1991 roku, w której sformułowano zasady takiej gospodarki leśnej. Konflikty pojawiające się w ostatnich latach wokół gospodarki leśnej prowadzonej w lasach państwowych dowodzą, że w dalszym ciągu niełatwo ją pogodzić z ochroną przyrody. Dr Ewa Referowska-Chodak od lat interesuje się tymi zagadnieniami, a osiągnięcie habilitacyjne jest podsumowaniem jej dotychczasowej wieloletniej pracy na rzecz pogodzenia interesów gospodarki leśnej i ochrony przyrody, czego świadectwem jest jej bogaty dorobek naukowy. Recenzowana monografia jest interdyscyplinarnym opracowaniem, które obejmuje różnorodne zagadnienia z zakresu ochrony przyrody oraz reprezentuje problematykę nauk leśnych i nauk biologicznych. Jest to zarazem kompleksowa próba ukazania trudności w znalezieniu dobrych rozwiązań dla problemów pojawiających się na pograniczu gospodarki leśnej i ochrony przyrody. Takie podejście jest dzisiaj rzadko spotykane, a z powodu coraz częstszych sytuacji konfliktowych zasługuje na tym większą uwagę.

Już w obszernym i wielowątkowym wstępie Autorka ujawniła szeroką wiedzę i dobre rozeznanie w najnowszej literaturze z zakresu wymienionych dziedzin. Korzystając z wielu publikacji, wykazała duże znaczenie leśnych ekosystemów w kształtowaniu różnorodności biologicznej w środowiskach lądowych w skali całego globu i w skali Polski. Zwróciła także uwagę, że mimo obecności wielu prywatnych, społecznych i państwowych interesariuszy, bardzo dużą rolę w ochronie tej różnorodności w większości państw odgrywają agencje rządowe. Podkreśliła ponadto, że wśród wszystkich lasów kardynalne znaczenie dla ochrony przyrody mają te usytuowane na gruntach państwowych. Zastosowanie tych założeń do realiów Polski usprawiedliwia ograniczenie badań do lasów państwowych.

Ważną częścią wstępnego rozdziału jest zarysowanie stuletniej historii ochrony przyrody w lasach państwowych od okresu międzywojennego po czasy współczesne. Jest w tej historii wiele starań i osiągnięć leśników w zakresie ochrony przyrody lasów, które są nieznane albo są bardzo słabo znane szerszym kręgom społeczeństwa. Szkoda tylko, że historia międzywojenna została przedstawiona dość skrótowo i nie wykorzystano bogatych materiałów zamieszczanych systematycznie w przedwojennych zeszytach rocznika Ochrona Przyrody. Moje zdziwienie, a nawet zaskoczenie, wzbudziła informacja, że ponad 70% powierzchni lasów administrowanych przez LP jest dzisiaj chroniona. Mało kto jest świadomy, że tak duża powierzchnia lasów podlega jakimś rygorom ochrony przyrody. Być może dlatego, że mało o tym się mówi, a być może dlatego, że te rygory są słabe i trudne do zauważenia. Nie znalazłem komentarza na ten temat.

Dr Referowska-Chodak zwróciła uwagę na bardzo istotną kwestię, jaką jest prawna i kompetencyjna alienacja pracowników Lasów Państwowych w sprawowaniu ochrony przyrody w administrowanych przez nich lasach. Wskazała też na rozmycie odpowiedzialności za ochronę przyrody w Polsce, co jest związane z panującym w tej dziedzinie chaosem kompetencyjnym. Przytoczyła przy tym wielkość kwot, które Lasy Państwowe przeznaczają corocznie na ochronę przyrody i zwróciła uwagę, że ponoszeniu coraz większych kosztów towarzyszy coraz dalej idące redukowanie roli leśników w kształtowaniu ochrony przyrody w polskich lasach. Wszystkie zagadnienia szeroko

zarysowane we wstępie zostały następnie zilustrowane wynikami własnych badań i wyczerpująco skomentowane w końcowej dyskusji.

Dr Ewa Referowska-Chodak, aby rozeznaczyć się w społecznym odbiorze roli Lasów Państwowych w ochronie przyrody, zastosowała w swojej pracy metodę badań ankietowych. Objęła nimi przedstawicieli szeregu grup społecznych posiadających kompetencje w zakresie ochrony przyrody oraz zaangażowanych w działalność z nią związaną. Łącznie uwzględniła w badaniach 42 grupy społeczne i wysłała 6746 ankiet do ich przedstawicieli. W odpowiedzi uzyskała 1853 wypełnionych ankiet, które zostały poddane szczegółowej analizie. W rozsyłanych ankietach znajdowały się dwie zasadnicze grupy pytań. Jedna obejmowała propozycję zmian w zakresie dziesięciu podstawowych form ochrony przyrody, a druga dotyczyła finansowania zabiegów ochronnych w lasach państwowych oraz kompetencji różnych podmiotów do formułowania zasad i planów ochrony przyrody oraz ponoszenia odpowiedzialności za ich realizację. Analizie danych uzyskanych z ankiet towarzyszyły rozległe studia nad prawodawstwem dotyczącym jednej i drugiej sfery działalności, aktywnością kilku tysięcy organizacji pozarządowych oraz treścią kilku periodyków, w których publikowane są teksty na temat gospodarki leśnej i ochrony przyrody.

Uważam, że niemal 2000 uzyskanych odpowiedzi świadczy o sporym sukcesie przeprowadzonych badań. Zaskakujący jest natomiast bardzo słaby odzew na ankietę ze strony przedstawicieli nauki i organizacji pozarządowych, którzy są najbardziej aktywni w dyskusjach, sporach i konfliktach dotyczących ochrony przyrody w lasach. Nie można o to winić Autorki. Trudno natomiast zrozumieć, dlaczego ankietę adresowaną do pracowników Lasów Państwowych nie zawierała pytań dotyczących finansowania, odpowiedzialności i ustalania metod/zasad ochrony przyrody w administrowanych przez nich lasach. Warto byłoby poznać preferencje leśników w tym zakresie. Uzyskane wyniki badań ankietowych poddano prostej analizie statystycznej za pomocą hierarchicznej analizy skupień. Nie mam zastrzeżeń do wyboru metody, natomiast uważam, że podobną analizę można było przeprowadzić także w odniesieniu do propozycji zmian w obszarach chronionych i innych chronionych obiektach. Mam ponadto wątpliwość, czy grupy interesariuszy, w ramach których udzielono pojedynczych odpowiedzi, powinny być w tej analizie brane pod uwagę. Dotyczy to np. pojedynczych ankiet uzyskanych od komisji ds. środowiska sejmików wojewódzkich czy Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

Dr Ewa Referowska-Chodak wykonała ogromną pracę, poddając analizie prawie 2000 otrzymanych ankiet i uzyskała bardzo interesujące rezultaty. Niemal ze wszystkich grup interesariuszy, nie wyłączając przedstawicieli Lasów Państwowych, spłynęły propozycje zwiększenia zakresu ochrony w każdej z 10 uwzględnionych form – objęcia ochroną nowych obszarów i zwiększenia liczby innych obiektów poddanych ochronie. Szkoda tylko, że zabrakło informacji, jakie propozycje były wysuwane przez poszczególne grupy interesariuszy. Tego braku nie ma w przypadku odpowiedzi na temat podmiotów, które powinny finansować ochronę przyrody, brać odpowiedzialność za jej realizację i ustalać jej zasady. W tym przypadku brakuje natomiast, o czym już wcześniej wspominałem, odpowiedzi przedstawicieli Lasów Państwowych. Nie przekonuje mnie argument Autorki zamieszczony na str. 96., że pominięcie przedstawicieli przedsiębiorstw związanych z pozyskaniem i przerobem drewna miało związek ze specyfiką badań. W kontekście zaangażowania leśników w ochronę przyrody moją uwagę zwrócił fakt, że aż 23% propozycji nowych obiektów zasługujących na ochronę pochodziło od pracowników Lasów Państwowych. Szkoda, że nie przedstawiono szerzej tych propozycji i nie poddano ich analizie, na którą z całą pewnością zasługują.

Moją wątpliwość wzbudziła analiza reprezentatywności obszarów chronionych. Po pierwsze, trudno oceniać reprezentatywność przyrodniczą tych obszarów pomijając parki

narodowe, dlatego że nie znajdują się na terenie administrowanym przez Lasy Państwowe. Po drugie zaś, reprezentatywność przyrodnicza nie może być oceniana poprzez odniesienie do udziału powierzchniowego różnych siedlisk. Nie na tym powinna polegać analiza luk w systemie ochrony przyrody, że porówna się udział powierzchniowy siedlisk w lasach z udziałem siedlisk na obszarach chronionych. Trudno zgodzić się w związku z tym, że w obiektach chronionych istnieje nadreprezentacja siedlisk hydrogeniczných, które przeciż należą do najbardziej zdewastowanych w skali naszego kraju i kontynentu. Przyjmując podejście zaprezentowane przez Autorkę okazuje się, że najwięcej powinno być obiektów chroniących bory, ponieważ siedliska borowe, w tym bory mieszane, zajmują w największe powierzchnie. Tymczasem dzisiejszy udział poszczególnych siedlisk leśnych i gatunków w lasach jest wynikiem długotrwałego procesów wylesiania i zmian składu gatunkowego drzewostanów. Ich efektem jest nadreprezentacja siedlisk ubogich i gatunków iglastych w szacie leśnej Polski. System obszarów chronionych powinien tę nadreprezentację likwidować, a nawet odwrócić.

Mimo tych niedostatków uzyskane wyniki badań wraz z ich gruntowną dyskusją dostarczają wiele wartościowych informacji na temat poglądów panujących w różnych środowiskach, które są istotne dla organizacji ochrony przyrody w polskich lasach. Badania dr Referowskiej-Chodak ujawniły między innymi duże znaczenie obszarów administrowanych przez Lasy Państwowe dla ochrony siedlisk i gatunków nieleśnych. Pojawia się pytanie, czy pracownicy Lasów Państwowych są przygotowani, aby ochronę tych siedlisk i gatunków zapewniać. Na szczególne podkreślenie zasługuje rozpatrywanie zagadnień ochrony przyrody z uwzględnieniem konsekwencji na różnych płaszczyznach. Zwykle analizy dotyczące ochrony przyrody ograniczają się do konsekwencji przyrodniczych. Tutaj równie wnikliwie potraktowano konsekwencje organizacyjne, społeczne i finansowe.

Podsumowując tę część opinii, stwierdzam, że monografia autorstwa dr Ewy Referowskiej-Chodak jest jednym z najważniejszych opracowań poświęconych ochronie przyrody w lasach, jakie w ostatnich kilkudziesięciu latach ukazały się w Polsce. W pełni zgadzam się z treścią ostatniego wniosku, że „wyniki badań i analiz mogą być przydatne do wypracowania dalszej polityki leśnej i ekologicznej państwa oraz ustalenia kierunków postępowania Lasów Państwowych w zakresie ochrony przyrody i współpracy na tym polu ze społeczeństwem”. Uważam, że spełnia ono wymogi stawiane osiągnięciom naukowym w *Ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* z dnia 14 marca 2003 roku, a w szczególności w art. 16, ust. 2 tejże Ustawy.

Ocena pozostałego dorobku naukowego i aktywności naukowej

Dr Ewa Referowska-Chodak jest przedstawicielem nauk leśnych od lat zajmującym się zagadnieniami na pograniczu gospodarki leśnej oraz ochrony przyrody i edukacji ekologicznej. Jej zainteresowania badawcze od początku pracy naukowej koncentrowały się na organizacji ochrony przyrody w lasach, w tym przede wszystkim w lasach administrowanych przez Lasy Państwowe. Znaczący udział w kształtowaniu się tych zainteresowań miał prof. dr hab. Andrzej Grzywacz, który był promotorem zarówno Jej pracy magisterskiej jak i pracy doktorskiej. Już w pracy magisterskiej zajęła się różnymi aspektami ochrony przyrody w lasach, rozważając je na przykładzie Nadleśnictwa Augustów. Uwzględniła w niej nie tylko przyrodnicze znaczenie chronionych obiektów, ale swoją uwagę skierowała też na ich społeczne role. Podobnym zagadnieniom, tym razem rozpatrywanym w skali całych lasów państwowych, poświęcona była rozprawa doktorska.

Pierwsze artykuły, które dr Referowska-Chodak opublikowała w roku 2006, poświęciła ochronie rezerwatowej na terenie lasów państwowych. Przedmiotem Jej analiz był

historyczny rozwój koncepcji doskonalenia sieci rezerwatów, reprezentatywność tej sieci dla geograficznego i siedliskowego zróżnicowania lasów, wielkość rezerwatów leśnych oraz ich społeczne i edukacyjne funkcje. Kilka lat później opublikowała serię artykułów na temat ochrony gatunkowej w lasach. Artykuły te dotyczyły ochrony gatunkowej grzybów, roślin naczyniowych i ptaków. Już w tych wczesnych publikacjach dr Referowska-Chodak wykazała, że kształtowanie systemu ochrony przyrody w lasach wymaga uwzględnienia potrzeb różnych grup organizmów, przy czym nie wystarczy koncentrowanie się na aspektach przyrodniczych, lecz potrzebne jest ich rozpatrywanie na tle różnorodnych problemów społecznych. Zarazem ujawniła w tych publikacjach, że jest przygotowana do prowadzenia tak szeroko zakrojonych analiz, posiadając odpowiednią wiedzę z zakresu nauk przyrodniczych i nauk leśnych.

Jednym z ważniejszych zagadnień, któremu poświęciła w publikacjach sporo miejsca, jest rola gospodarki leśnej w ochronie przyrody. Zazwyczaj mamy do czynienia z przekonaniem, że gospodarka leśna pozostaje w zasadniczej sprzeczności z ideą ochrony przyrody, którą można realizować dopiero po zaprzestaniu gospodarczego wykorzystania lasu. Z tym poglądem dr Referowska-Chodak nie zgadza się i uważa, że z ochroną przyrody w lasach mamy do czynienia także poprzez realizację trwale zrównoważonej, proekologicznej gospodarki leśnej. Warto w tym miejscu zauważyć, że jest Ona w tym względzie kontynuatorką myśli profesora Romualda Olaczka, który wielokrotnie wypowiadał opinię, że gospodarka leśna jest jedną z form ochrony przyrody. Dla poparcia tej tezy przedstawiła w swoich publikacjach szereg argumentów bazujących na praktyce gospodarki leśnej prowadzonej przez Lasy Państwowe. W tym kontekście dokonała też porównania ochrony przyrody z ochroną lasu, która jest ważnym elementem gospodarki leśnej. Dokonała też wyliczenia kosztów ponoszonych przez Lasy Państwowe na realizację wielu pozaprodukcyjnych funkcji, w tym także na ochronę przyrody.

Edukacja ekologiczna jest drugim, ważnym obszarem zainteresowań dr Ewy Referowskiej-Chodak. Od kilku lat coraz więcej publikacji poświęca metodom prowadzenia edukacji ekologicznej, treściom, które w ramach tej edukacji są przekazywane oraz temu, gdzie taka edukacja może być najlepiej prowadzona. W kilkunastu publikacjach wskazała na wiele problemów, które powinny być przedmiotem edukacji ekologicznej w lasach. Sporo miejsca wśród proponowanych treści poświęciła sprawom organizacyjnym oraz zagadnieniom związanym z prowadzeniem zrównoważonej i wielofunkcyjnej gospodarki leśnej. Zbyt małą uwagę, moim zdaniem, zwróciła natomiast na procesy przyrodnicze kierujące funkcjonowaniem lasów, które też powinny być uwzględnione w ramach zrównoważonej gospodarki leśnej. Podkreśliła za to konieczność współpracy Lasów Państwowych z innymi podmiotami przy okazji prowadzenia edukacji ekologicznej. Uważam, że aktywność naukowa dr Referowskiej-Chodak w ramach edukacji ekologicznej wpisuje się w ważną działalność Lasów Państwowych i tworzy dla niej teoretyczne i praktyczne podstawy.

W ostatnich latach Kandydatka do stopnia doktora habilitowanego zainteresowała się lasami na terenach miejskich i podmiejskich, które pełnią istotną rolę w strukturze miasta i w życiu jego mieszkańców. Wyróżniła szereg problemów związanych z użytkowaniem i utrzymaniem tych lasów oraz z ich zarządzaniem. Przedstawiła także złożone relacje między zarządzającymi tymi lasami, a ich miejskimi użytkownikami, identyfikując w ten sposób pola ewentualnych sporów i konfliktów. Wyniki swoich badań przedstawiła w dwóch publikacjach, które ukazały się w renomowanym, międzynarodowym czasopiśmie z zakresu nauk leśnych.

Zestawione w bardzo dużym skrócie zainteresowania naukowe ukazują dr Ewę Referowską-Chodak jako osobę specjalizującą się w zagadnieniach ochrony przyrody lasów

i edukacji przyrodniczo-leśnej. Na Jej dotychczasowy dorobek naukowy składają się 62 publikacje naukowe. Jest wśród nich 1 monografia naukowa stanowiąca osiągnięcie habilitacyjne, 14 rozdziałów w monografiach naukowych, 9 artykułów w czasopismach indeksowanych w bazie JCR, w tym 3 w czasopismach międzynarodowych, 33 artykuły opublikowane w czasopismach polskich i 5 prac opublikowanych w innych wydawnictwach. Według bazy *Scopus* wspomniane artykuły, które ukazały się w międzynarodowych czasopismach, były dotychczas cytowane 13 razy, a index Hirscha osiągnął wartość 2. Z kolei w bazie *Google Scholar* wartości tych wskaźników są następujące: cytowania – 136, indeks Hirscha – 6. Przytoczone liczby ujawniają, że omawiany dorobek naukowy jest dostrzegany przede wszystkim w krajowym środowisku naukowym, co nie dziwi, zważywszy że większość prac jest polskojęzyczna i dotyczy problematyki ochrony przyrody i gospodarki leśnej specyficznej dla Lasów Państwowych.

Osiągnięcia naukowe dr Ewy Referowskiej-Chodak zostały wyróżnione nagrodą III stopnia Rektora SGGW oraz nagrodą Ministra Środowiska. Ponadto jakość Jej dorobku naukowego została doceniona przez redaktorów czasopism naukowych. Napisała 12 recenzji do międzynarodowych czasopism *Forests*, *Sustainability*, *Polish Journal of Ecology* oraz cztery recenzje do czasopism krajowych. Była też recenzentem jednego wniosku w ramach międzynarodowego konkursu „Scenarios of Biodiversity and Ecosystem Services” ogłoszonego przez BiodivERsA – organizację promującą europejskie badania nad różnorodnością biologiczną i usługami ekosystemowymi.

Cechą dorobku publikacyjnego dr Ewy Referowskiej-Chodak jest Jej znaczący udział w ich powstaniu. Aż 55 prac naukowych, czyli prawie 90% całego dorobku, jest wyłącznie jej autorstwa. Zaledwie siedem opracowań zostało przygotowanych we współpracy z innymi osobami. Do tej pory publikowała przede wszystkim w języku polskim, a zdecydowana większość jej artykułów ukazała się w wydawnictwach krajowych. Jest to niewątpliwie związane z tym, że skupiając się na realiach polskich lasów, swoje prace kieruje przede wszystkim do polskiego leśnictwa i jego otoczenia. Tym niemniej trzeba zauważyć, że problematyka, którą od lat zajmuje się dr Referowska-Chodak dotyczy nie tylko polskiego leśnictwa, lecz jest obecna wszędzie tam, gdzie lasy są wykorzystywane do produkcji drewna w ramach gospodarki leśnej, a jednocześnie podejmowane są starania zmierzające do ochrony ich przyrodniczego bogactwa. Jest to zatem problematyka od kilku dziesięcioleci szeroko dyskutowana w literaturze światowej. Kandydatka świetnie zna tę literaturę i wykorzystuje ją w swoich opracowaniach, jednak sama do niedawna nie uczestniczyła w tej dyskusji odbywającej się na łamach międzynarodowych periodyków. Włączyła się w nią dopiero trzema artykułami opublikowanymi w czasopiśmie *Forests* w latach 2019-2020.

Niemal cały bogaty dorobek naukowy dr Ewy Referowskiej-Chodak jest efektem Jej samodzielnej pracy i ukazał się po uzyskaniu stopnia doktora. Konsekwentnie od dwudziestu lat doskonali swój warsztat naukowy oraz tworzy oryginalną koncepcję współistnienia gospodarki leśnej i ochrony przyrody w lasach. Jest jedną z niewielu osób w polskim środowisku naukowym, które w staraniach o ochronę przyrody uwzględniają także pozaprzyrodnicze znaczenie lasów. Należy także do nielicznej grupy reprezentantów nauk leśnych, którzy zajmując się różnymi aspektami gospodarki leśnej, potrafią połączyć je z wymogami ochrony przyrody w lasach. Na tej podstawie uważam, że dorobek naukowy dr Ewy Referowskiej-Chodak jest ważny zarówno dla rozwoju nauk leśnych jak i ochrony przyrody w lasach. Stwierdzam także, że ten dorobek pozwala na ubieganie się o stopień naukowy doktora habilitowanego.

Ocena działalności organizacyjnej i współpracy międzynarodowej oraz dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego

Jeszcze przed doktoratem dr Ewa Referowska-Chodak była wykonawcą w jednym projekcie naukowym finansowanym przez Ministerstwo Środowiska. Z kolei po uzyskaniu stopnia doktora uczestniczyła w realizacji pięciu projektów badawczych finansowanych przez Dyрекcję Generalną Lasów Państwowych. Była kierownikiem jednego z tych projektów, a w pozostałych była wykonawcą.

Po doktoracie Kandydatka uczestniczyła w czterech konferencjach międzynarodowych i 26 konferencjach krajowych. Na siedmiu z nich wygłosiła referaty na zaproszenie organizatorów. Poza tym samodzielnie wygłosiła 12 referatów i zaprezentowała 12 posterów. Była też współautorką pięciu innych referatów wygłoszonych przez inne osoby. Na jednej z konferencji przewodniczyła dyskusji panelowej. Była członkiem komitetu organizacyjnego jednej konferencji naukowej.

Od 2010 roku dr Ewa Referowska-Chodak należy do najważniejszej organizacji zrzeszającej polskich leśników – Polskiego Towarzystwa Leśnego. Reprezentuje to Towarzystwo w Radzie Paneuropejskiego Systemu Certyfikacji Leśnej (PEFC). Jest także członkiem Rady Naukowo-Społecznej Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Lasy Gostynińsko-Włocławskie”. W latach 2010–2011 brała udział w radzie programowej ds. nadzoru merytorycznego nad projektem Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków: *Bliżej natury – identyfikacja i merytoryczne przygotowanie lokalnych animatorów przyrodniczych*.

W 2020 roku dr Ewa Referowska-Chodak odbyła trzymiesięczny staż naukowy w Instytucie Ochrony Środowiska – Państwowym Instytucie Badawczym w Warszawie. W ramach tego stażu wykonała ekspertyzę na potrzeby planu adaptacji wybranego miasta do zmian klimatu. Efektem pobytu w IOŚ jest podjęcie trwałej współpracy z pracownikami tego naukowego instytutu.

Dr Ewa Referowska-Chodak z racji swoich zainteresowań i dokonań naukowych od lat jest bardzo zaangażowana w działania na rzecz łączenia gospodarki leśnej i ochrony przyrody lasów. Wielokrotnie prowadziła szkolenia dla pracowników Lasów Państwowych na temat certyfikacji gospodarki leśnej w ramach Europejskiego Systemu Certyfikacji Leśnej (PEFC). Szkoliła też audytorów certyfikacji gospodarki leśnej oraz współpracowała z Lasami Państwowymi w zakresie wypracowania standardu gospodarki leśnej w systemie certyfikacji FSC. Uczestniczyła ponadto w pracach Rady PEFC nad wypracowaniem norm postępowania w ramach zrównoważonej gospodarki leśnej. Pełni rolę eksperta udzielającego na bieżąco konsultacji Lasom Państwowym w ramach problematyki certyfikacji leśnej PEFC. Jest także autorem ekspertyzy pt. *Różnorodność biologiczna i ochrona przyrody na obszarach leśnych* wykonanej dla Lasów Państwowych oraz ekspertyzy na temat *Różnorodności biologicznej miasta Ilawy*, która została wykonana na potrzeby planu adaptacji do zmian klimatu miasta Ilawy do roku 2030. Od kilku lat należy do zespołu eksperckiego w ramach Instytutu Badawczego Leśnictwa, który powstał dla opracowania Narodowego Programu Leśnego.

Dr Ewa Referowska-Chodak swoją podstawową aktywność dydaktyczną realizuje jako nauczyciel akademicki. W nadesłanych dokumentach nie znalazłem informacji o przedmiotach prowadzonych w ramach studiów na SGGW. Jest w nich natomiast informacja o 39 obronionych pracach magisterskich i 59 pracach inżynierskich, które zostały przygotowane pod jej opieką w latach 2007–2020, co oznacza, że każdego roku przygotowywanych było średnio 7 prac. Jeśli wziąć pod uwagę to, że prace magisterskie są zazwyczaj przygotowywane w ciągu dwóch lat, to otrzymujemy miarę ogromnego zaangażowania Kandydatki w proces dydaktyczny na Wydziale Leśnym SGGW. Uważam, że

to zaangażowanie jest imponujące. Jest to ponadto zaangażowanie o trudnej do przecenienia wartości. Większość prac dyplomowych wykonanych pod Jej kierunkiem jest bowiem poświęcona ochronie różnorodności biologicznej oraz edukacji ekologicznej w lasach gospodarczych. Dzięki temu spora grupa absolwentów Wydziału Leśnego SGGW, podejmując pracę w Lasach Państwowych, jest dobrze przygotowana do łączenia gospodarki leśnej z ochroną przyrody.

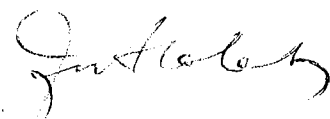
Dr Ewa Referowska-Chodak jest bardzo aktywna w popularyzowaniu wiedzy na temat ochrony przyrody i różnorodności biologicznej w środowisku leśników. Do Jej dorobku publikacyjnego należą 32 artykuły popularnonaukowe, które ukazały się głównie w periodykach adresowanych do pracowników Lasów Państwowych: *Echa Leśne*, *Głos Lasu*, *Las Polski*, *Postępy Techniki w Leśnictwie*, *Przegląd Leśniczy*. Brała też udział jako konsultant naukowy przy produkcji programu telewizyjnego dla dzieci i młodzieży: *Zało ga Eko – Skarby polskiej przyrody*.

Uważam, że organizacyjna, dydaktyczna i popularyzatorska aktywność dr Ewy Referowskiej-Chodak jest bardzo bogata. Imponująca jest zwłaszcza Jej działalność dydaktyczna i popularyzatorska. Dzięki niej spora rzesza leśników – absolwentów Wydziału Leśnego SGGW została przygotowana do tego, aby umiejętnie łączyć gospodarowanie i ochronę przyrody w lasach.

Konkluzja końcowa

Stwierdzam, że osiągnięcie naukowe doktor inżynier Ewy Referowskiej-Chodak *Ochrona przyrody w Lasach Państwowych – potrzeby i oczekiwania różnych grup społecznych oraz ich konsekwencje* spełnia wymagania stawiane w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 r. Nr 65, poz. 595 z późn. zm.) oraz w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. z 2011 r. Nr 196, poz. 1165). Jednocześnie uważam, że dorobek naukowy Kandydatki do stopnia doktora habilitowanego także jest satysfakcjonujący. Całemu dorobkowi naukowemu towarzyszą odpowiednie osiągnięcia w pracy organizacyjnej, dydaktycznej i popularyzatorskiej. Wnioskuje zatem o nadanie doktor inżynier Ewie Referowskiej-Chodak stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk rolniczych w dyscyplinie nauki leśne.

Poznań, 1.09.2021 r.

Prof. dr hab. Jan Holeksa